

فلسفهٔ هابز

مارشال میسنر

ترجمهٔ

خشایار دیهیمی

فرهنگ نشر نو
با همکاری نشر آسیم
تهران-۱۳۹۸

فهرست

یشگفتار مجموعه / هفت

۱. مقدمه / ۱

هابز نویسنده / ۳ □ یک جمع‌بندی کلی از دیدگاه هابز / ۶

۲. جنگ / ۱۱

از چه روش‌هایی برای یافتن پاسخ می‌توان استفاده کرد؟ / ۱۱ □ روش علم
هابز - شیوه عقلی / ۱۴ □ هندسه / ۱۴ □ ماتریالیسم / ۱۶ □ زبان / ۱۸ □
استدلال / ۱۹ □ خطا در استدلال / ۱۹ □ بنیادها / ۲۰ □ روش «سنجیدگی» هابز
- شیوه تجربه معمولی / ۲۱ □ روش کلی / ۲۱ □ درون‌نگری مشروط / ۲۲ □
سؤالاتی درباره دوروش / ۲۴ □ احساسات / ۲۸ □ قدرت / ۳۶ □ دین / ۳۸ □
ستنز / ۴۰ □ برابری / ۴۱ □ بدگمانی / ۴۴ □ کمیابی / ۴۶ □ شکاکیت نسبت به
طبیعت بشری / ۴۷ □ شکاکیت کلی / ۴۸ □ بار دیگر، شکاکیت نسبت به
طبیعت بشری / ۵۱ □ بار دیگر، بدگمانی / ۵۴ □ خلاصه کلام / ۵۵ □ بحث
درباره استنز / ۵۶ □ ارزیابی استنز / ۵۷

۳. صلح / ۶۱

راه‌حل - خلق کردن یک فرمانفرما / ۶۱ □ جنبه تجویزی راه‌حل هابز / ۶۲ □
جنبه ساختگی راه‌حل هابز / ۶۳ □ مفاهیم پایه‌ای / ۶۶ □ آزادی، حق، و
قانون / ۶۶ □ چهار مفهوم پایه‌ای دیگر - قراردادهای، وانهادن حقوق، پیمان‌ها، و

هدایا / ۶۷ □ راه رسیدن به صلح / ۷۱ □ یک دشواری / ۷۲ □ راه حلی پیشنهادی
 برای این دشواری / ۷۴ □ خلق قدرت مخوف - فرمانفرما / ۷۵ □ آیا فرمانفرما
 به همین بدی است؟ / ۷۷ □ واریسی دوباره دشواری / ۷۹ □ آیا تأسیس
 فرمانفرمایی براساس ترس راه چاره است؟ / ۸۰ □ دلیل دیگری برای تبعیت از
 فرمانفرما / ۸۲ □ ایراد کلاسیک - احمق هابزی / ۸۵ □ پاسخ هابز / ۸۹ □
 نقد پاسخ هابز / ۹۰ □ نظریه مُدرن تصمیم - معمای زندانی / ۹۳ □ عقل
 ضعیف است - صلح نیازمند احساسات است / ۹۶ □ انواع فرمانفرمایی‌ها -
 چرا پادشاهی از همه بهتر است / ۹۸ □ ارزیابی استدلال‌های هابز در مورد
 پادشاهی / ۱۰۲

۴. دین / ۱۰۷

آیا دین ضروری و حیاتی است؟ / ۱۰۹ □ آیا هابز بی‌خدا بود؟ / ۱۱۳ □ چرا
 در لویاتان این همه به مسیحیت پرداخته شده است؟ / ۱۱۶ □ تفسیر هابز از
 کتاب مقدس / ۱۱۷ □ آیا هابز واقعاً به این حرف‌ها معتقد بود؟ / ۱۲۲ □
 مقامات مدنی بر مقامات دینی مقدم هستند / ۱۲۳ □ هابز، نخستین اومانیست
 سکولار / ۱۲۴

۵. ماتریالیسم / ۱۲۵

دو مجادله / ۱۲۵ □ اختیار (اراده آزاد) / ۱۲۶ □ هابز و دکارت / ۱۳۱ □
 ماتریالیسم هابز / ۱۳۸ □ (۱) جنبه مفهومی - ساختار زبان / ۱۳۹ □ (۲) اکتساب
 زبان - زبان و تحسّس / ۱۴۱ □ (۳) حرکت / ۱۴۲ □ ارزیابی سه ملاحظه / ۱۴۳

کتاب‌شناسی / ۱۴۷

نمایه / ۱۴۹

مقدمه

«چرا ما نمی‌توانیم با هم کنار بیاییم؟» این سؤال حزن‌انگیزی بود که رادنی کینگ^۱، پس از آنکه شورش در ۱۹۹۲ لس‌آنجلس را فرا گرفت، مطرح کرد؛ علت شورش رأی هیأت منصفه‌ای متشکل از سفیدپوستان به برائت چند پلیس بود که هنگام ضرب‌وشتم و حشیانه‌آقای کینگ سیاهپوست فیلمشان را گرفته بودند.

این سؤال، سؤال جالبی است. واقعاً چرا ما نمی‌توانیم با هم کنار بیاییم؟ چرا زندگی ما پُر است از این‌همه جنگ و ضرب‌وشتم و مرگ؟ چرا ما انسان‌ها همچنان، قرن پس از قرن، با هم می‌جنگیم و علیه هم خشونت می‌ورزیم؟ صلح مزایایی بی‌نهایت بدیهی و بی‌نهایت مطلوب دارد، و همه می‌دانند که همکاری به نفع همه است. اما با این‌همه جنگ همچنان ادامه دارد — در هر قاره‌ای، در هر کشوری، در هر محله‌ای، و در بسیاری از خانه‌ها و خانواده‌ها. جنگ و جنگ و جنگ. اما باز باید گفت که زندگی «جنگ و دیگر هیچ» نیست. مردمان در صلح و آرامش می‌زیند و برای منافی متقابل

همکاری می‌کنند، دست‌کم برای مدتی. آنچه هست همین چرخه عجیب تکرارشونده مبارزه و همکاری است — و هیچ‌یک ثابت و پایدار نیست. چرا چنین است؟

تاماس هابز بخش اعظم زندگی حرفه‌ای و اندیشه‌اش را وقف پژوهش در این مسائل زحمت‌افزا کرد. این مسائل برای او صرفاً مسائل جالب پژوهشی و آکادمیک نبودند، زیرا او در انگلستان قرن هفدهم می‌زیست که گرفتار جنگ داخلی بود و به رأی‌العین می‌دید که چگونه شرارت و سب‌عیت همه چیز را در کام خود می‌برد. هابز بر عهده خود می‌دید که یک‌بار برای همیشه و برای همگان روشن سازد که چرا انسان‌ها این‌همه در زیستن با هم مشکل دارند. البته او در عین حال می‌خواست نشان دهد که چرا جنگ میان آدم‌ها به‌گونه‌ای دهشتناک دائمی نیست، چرا که ایام صلح هم فرا می‌رسد.

چه تشخیص و تحلیل او درست بوده باشد چه نادرست، به‌رروی آشکار است که این مسائل و مشکلات همچنان دام‌گیر ما هستند. صلح و همکاری همه جا بر زندگی حاکم نیست و حتی در جاهایی هم که حاکم است شکننده است. شاید با تأمل در اندیشه‌های هابز بتوانیم سرنخی پیدا کنیم که چرا این وضع ازلی چنین ابدی شده است، و شاید ایده‌هایی هم بتوانیم به‌دست آوریم که چه می‌توان کرد که اوضاع بهتر شود. از سوی دیگر، شاید اصلاً دیدگاه‌های هابز همگی خطا باشند. اما حتی اگر چنین باشد، باز اندیشه‌های او باریک‌بینانه، پرمغز، پر از خلاقیت، و محصول ذهنی فوق‌العاده، توانا و بارآور هستند و حکم نهایی ما درباره قوت و قدرت آنها هرچه باشد باز احتمالاً چیز مهمی از او خواهیم آموخت، حتی اگر آن چیز صرفاً این باشد که نظری بسیار مستدل و مجاب‌کننده هم می‌تواند خطا باشد.

کانون اصلی توجه در این کتابی که درباره فلسفه هابز است نظر او درباره جنگ و صلح خواهد بود — یعنی این مسئله که آدم‌ها چرا با هم می‌جنگند و چگونه با هم در صلح و صفا می‌زیند. هابز چندین دهه به این سؤال‌ها می‌اندیشید، و در نهایت هم پاسخ‌هایی جالب و پرمغز برای آنها فراهم آورد. ما خطوط کلی دیدگاه‌های او و چگونگی شکل‌گرفتن این دیدگاه‌ها را در طول زندگی‌اش از نظر خواهیم گذراند و آن‌گاه به داوری خواهیم نشست که آیا او سرانجام توانست ترکی در این پوسته بسیار سخت بیندازد یا نه.

اما جنگ و صلح تنها موضوعات مورد علاقه هابز نبودند، و حتی به‌هنگام بحث درباره این مسائل حیاتی، آنها را به دیگر مسائل فلسفی ربط می‌داد. علی‌الخصوص، هابز شیفته علوم بود، علومی که در دوران زندگی او، قرن هفدهم، رو به رشد داشتند و خصوصاً دیدگاه‌های مکانیکی و ماتریالیستی که گالیله و دیگران عرضه می‌کردند. هابز فکر می‌کرد ماتریالیسم پیامدهایی جدی برای مسائلی چون اراده آزاد (اختیار)، دین، و طبیعت بشری دارد. او این پیامدها را با قوت و قدرت پی می‌گرفت، حتی زمانی که روشن بود که به خطوط قرمز دین پای گذاشته است. ما همچنین به بررسی آرای هابز در مورد مسائل جالب دیگری خواهیم پرداخت و خواهیم دید چگونه همه آنها به همین یک مسئله ربط پیدا می‌کردند که چرا مردمان می‌جنگند، چه چیزی می‌تواند آنان را از جنگ بازدارد تا سلاح‌هایشان را زمین بگذارند و در صلح و آرامش زندگی کنند.

هابز نویسنده

هابز فکر می‌کرد کلید رسیدن به صلح را در دوران خویش یافته است، اما در عین حال فکر می‌کرد اگر دیدگاه‌هایش را به‌نحوی عرضه